

Prológus

Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A föld még kietlen és pusztá volt, a mélység fölött sötétség volt, de Isten Lelke lebegett a vizek fölött. Akkor ezt mondta Isten: Legyen világosság! És lett világosság. Látta Isten, hogy a világosság jó, el-

választotta tehát Isten a világosságot a sötétségtől. És elnevezte Isten a világosságot nappalnak, a sötétséget pedig éjszakának nevezte el. Így lett este, és lett reggel: első nap. Azután ezt mondta Isten: Legyen boltozat a vizek között, hogy elválassza egymástól a vizeket! Megalkotta tehát Isten a boltozatot, és elválasztotta a boltozat alatt levő vizeket a boltozat felett levő vizektől. [...] Ezután elnevezte Isten a boltozatot *kék* égnek. Így lett este, és lett reggel: második nap. Azután ezt mondta Isten: Gyűljenek össze az ég alatt levő vizek egy helyre, hogy láthatóvá válják a szárazföld! [...] Azután elnevezte Isten a szárazföldet földnek, az összegyűlt vizeket pedig *kék* tengernek nevezte el. És látta Isten, hogy ez jó. Azután Isten úgy döntött, hogy benépesíti a szárazföldet, a vizeket és az eget. A föld mélyébe elrejtette a kobaltot, a türkizt és a lapis lazulit. Majd megalkotta az árpabogarat és a havasi cincért, a kék nünükét és a tengeri doktorhalat. Elbíbelődött az erdei pinty és a kék cinege fejteollain és a pávatollak árnyalatain, reptette a kék vércsét a klematisz indái fölött, és hatalmas réteket hintett tele fürtös gyöngyikével, törpejácinttal, kígyószisszel, kék iringóval és katánggal, búzavirággal és szarkalábbal – gondosan ügyelve arra, hogy egy kis *kék* minden évszakra jusson. Ha más nem, hát néhány kökénybogyó. És látta Isten, hogy a *kék* jó. És lett este és lett reggel. És ez a többi még mind kapni fog egy azúrkék árnyalatot, nézett a Teremtő szánakozva mindenre, ami zöld, okker, vörös vagy barna. Ami kő, föld és sár. A *kék* mélysége és magassága egyszer mindent átjár majd. És látta Isten, hogy az *örökkék* is jó, és lett este, és lett reggel – a mai nap.

Zászkaliczky Zsuzsanna 13

TOLNAY IMRE: KÉKLENI

Zsoltár

„A mélységből kiáltok, Uram, hozzád, Uram, halld meg a szavam! Füled figyeljen fel könyörgő szavamra! Ha számontartod a véteket, ki állhat meg akkor, színed előtt, Uram? Ám nálad bocsánatot nyer a vétek, hogy féljenek téged. Remélek az Úrban, benne remél lelkem, és bízom a szavában. Lelkem várja az Urat, jobban, mint az ór a hajnalt, várja Izrael az Urat. Mert az Úrnál az irgalom és bőséges nála a megváltás. [...]” (Zsolt, 130)

De profundis – a mélységből könyörgők: ezt énekli Jan Dismas Zelenka impulzív, áradó harmóniáival a kórus a kiállítás videóinstallációját aláfestve vagy megszentelve. A megmosatás és a bűnbánat – a képsor és a szöveg – összefüggéseit itt minden bizonnyal nem kell taglalnunk.

14 Amikor az 1679-ben, egy kicsiny cseh városkában született szerző a Lukas nevet Dismasra cserélte, nyilván tudatosan döntött emellett, hogy névválasztásával végleg Krisztus keresztje mellé áll. János és Dismas voltak utolsó tanúi Jézus szavainak – mindennek a végén. János, a régtől fogva szeretett tanítvány, akire anyját bízta és Dismas, a jobb lator. Ő az egyetlen szereplő az evangéliumban, akinek maga Jézus ígéri meg az üdvösséget: „még ma velem lesz a paradicsomban”. A hagyományos, mindvégig hűséges, Jézus-követő János és az utolsó esélyes eszmélő Dismas ket-tőssége vajon tudatos döntés volt-e a mestertől? Vajon a zenei stílusát jellemző *stylus mixtus*, *stile misto* bármi kapcsolatban volt-e választásával?

Tolnay Imre művei között állva felsejlik némi összekapcsolódás a cseh mesterrel, és nemcsak a videó és a zene egybehangolódo ritmusa, hanem a „kevert stílus” okán is. Zelenka ugyanis egy adott zenei egységen belül egyszerre alkalmaz *stile antico* és *stile moderno* eszközöket. Sőt a kontemplatív, elmélyedő és a magasztos, eksztatikus hangvétel – és ezek sűrű váltakozása – egyaránt jellemzi műveit.

Napnyugta előtt

A minap estefelé Imre ezzel a címmel osztott meg két fotót facebook-profiljában. Nem elsősorban a burjánzó zöldben is felragyogó *kék* kapucni miatt hatottak rám a képek. Figyelmemet a már-már szigorúan párhuzamos, karcsú nyárfák sokasága ragadta meg, amelyek – tükröződve – tökéletesen kötik össze, fűzik egybe az égi és a földi vizet, és teremtenek már-már mennyei harmóniát. Miközben a kidőlt törzs és az uszadékok az enyészetet foglalják bele az újjáéledő, bátran tavaszi világba: „Megérik a fényt a gyökerek.” (Pilinszky János)

Mi kék?

„Igyekeztem szomorúságom fölött mindig egy darabka *kék* eget tartani. Megmaradtam embernek, szigetnek, csodálkozóznak, reménykedőnek, győzelemre törőnek, gondolkodónak.” – vallja Latinovits Zoltán.

Olcsó fogás lenne a kék szimbolikájára nagyobb hangsúlyt helyezni, de nem hagyhatjuk tovább szó nélkül, hogy a kék a judaizmusban a tökéletesség színe, a kereszténységben a mennyei hatalomé, Szűz Máriaé és a hűségé. Számos kultúrában pedig a tisztaságé, a megtisztulásé: ahogy az ég

kékjétől felragyog a föld sara, ahogy a tengerek végtelen kékje alig elválasztható az égboltétól, ahogy Babits örökkék égről, József Attila az ég vizében oldott kékítőről beszél, vagy Weöres Sándor látja mindent elöntő kék vonásnak, hogy mi is lesz meghalni.

15

Kérdések és válaszok

Míg a kiállítás címe, *Kékleni* és a falakon látható művek párbeszéde nyilvánvaló vizuális harmóniát hoz létre, érdemes néhány mondat erejéig különbséget tennünk a műfajukban sem egységes képek között.

A vegyes technikával készült festmények erősen kötődnek Tolnay korábbi műveihez, amelyekben a különféle matériák – homok, cement, kavics, talált tárgyak – alkotnak rusztikus felületeket. A vastag rétegek alól előtűnő, emberi civilizációra utaló nyomok, fragmentumok nem az emberi jelenlétre, hanem az ember távozására, „nemjelenlétére” mutatnak. Nyomokat keresünk. Mintha a víz és a szárazföld találkozásában a múlt elmosódása történné meg lassan. Vagy a jövőé? Nem tudom nem ideidézni Pilinszky örök Négyesorosát, amelyben a különböző dolgok egymás mellé rendelése teremti meg a feszültséget, a tragédia előérzetét.

Alvó szegek a jéghideg homokban.

Plakátmagányban ázó éjjelek.

Égve hagyta a folyosón a villanyt.

Ma ontják véremet.

Milyen tragédiát, milyen véget sejtetnek Tolnay festményei? A képek markáns textúrájában hogyan épülnek egymásra a látvány, a jelenség és a jelentés rétegei? A festék felhordása, a durva faktúra irányai, a toccsanást, az áramlást, a dagály hullámaikat megidéző vonalak rendkívüli dinamizmust adnak a műveknek. A dinamika ereje szétfeszíti a keretek szigorú négyszögeit. Vajon a kék áradása elmossa a még épp meglévőt, vagy elmossa mindazt, ami rejtve van? Hozza vagy viszi a hordalékot – személyes életünk, kapcsolataink, emberi felelősségünk, hivatásunk hordalékait? Megvetettük-e lábunkat biztosan a parton?

Kiszolgáltatottságunk, kitettségünk az időnek és a testi elmúlásnak arra készítet, hogy jeleket hagyjunk. Az egyensúlytalanság, az egyensúlyvesztés állapotát a fotóalapú munkák segítenek helyre billenteni. Tolnay Imre évtizedek óta készít fotókat. Sokat meg is mutat a honlapján vagy a közösségi médiában. Kiválaszt és rögzít: helyeket, helyszíneket, váratlan látványokat és különös pillanatokat. Olyan benyomásokat, amelyek töredékességükben

is a lényegből hordoznak valamit. Málló vakolatú házfal, egy csigalépcső árnyéka, vasrácsok, ajtók. Megint: a civilizáció jelei, az emberi tevékenység nyomai – arcok, emberek, látható tettek nélkül. Fotóin sokszor pusztulást, leromlást látunk, rezignált „szubjektív nyomrögzítés” (Révész Emese: 16 Függőleges együttállások, Új Művészet, 2022. okt.) történik. A cél talán nem a pusztulás fájdalomának, de szépségének megmutatása, sőt maga a megmentés, a megmenekítés a végső pusztulástól, amelyre a rögzítés pillanata által van is esély.

Amikor egy festő ecsettel, krétával belenyúl a fotóba – a valóság elkapott pillanatának lenyomatába –, nem javítani kíván a képen vagy megmásítani az igazságot. A fotó ekkor talált tárgyként kezd működni, talált felületként, amelyet a festészet eszközeivel egyszerűen tovább gondol, manipulál – új lehetőségeket megmutatva, új képet, más képet alkotva.

A *Természet és geometria* sorozat Eckhardt mestert hívja elő: „Az én szemem Isten szeme, egy szem, egy látás, egy megismerés, egy szeretet.” Azaz előbb meg kell találni és meg kell ismerni, meg kell szeretni (?), mielőtt az új-játeremtő dologhoz lát. Tolnay biztos szemmel talál rá és kitárt lélekkel ismeri meg azokat a természet-idézeteket, táj-fragmentumokat, amelyekhez egyfajta rend- vagy rendszerteremtési szándékkal nyúl. Ez ugyan megint ember nélküli világ. A beavatkozás, a nyomhagyás is tulajdonképpen fikció, a beavatkozó viszont valóságos. És láthatatlan. Alázatos. Úgy hagy jelet, hogy az csak a papíron létezik. A felülírt printek ártéri erdőrészeleiben a természet és a geometria találkozik. A monokróm, szürkeárnyalatos fotók kék vonalakkal kiegészítve, hangsúlyozva feleltetik egymásnak a naturalizmust és az absztrakciót, az organikus és a geometrikus, a szerves és a szervetlent, a teremtett világot és az emberi rációt. Miközben megmutatja az egyikben rejlő másikat, harmóniát teremt és megpróbálja feloldani a feszültséget a teljes és a töredékes között. A kétségek nem zárványok, inkább valamely lírai, paradox térkonstrukció építőelemei, személyes térésmeret lenyomatai.

Epilógus: az út

Tolnay Imre számára, hasonlóan a keletiek művészetfelfogásához, az alkotás út, „ahol keresés és rátalálás azonos szerepet kap, terv és kivitelezés között fontos szerepe van a véletlennek és a megérzésnek. Minden műalkotása nyitott mű, [...] nála a redukció nem egyszerűsítő összevonás, hanem olyan sűrítmény, ami asszociációkra készíteti a szemlélőt, rákényszerít a mű továbbgondolására.” (Gaál József, *ÉS*, 2002. július 5.)

Az immanens és a transzcendens határán vagy metszésében kizökkent a komfortzónánkból, és kontemplációra hív, amely saját töredékességünk rekonstrukciójához is vezethet.

Mind úton vagyunk. Lehajtott fejjel, az utat figyelve is belenézhetünk a lábunk előtt, a vizek színén tükröződő ég kékjébe. Panteista hittel vagy humanista érdeklődéssel, transzcendens vágygal vagy szakrális igénnyel – végére is a megtisztulás ígéretével.

17

(Pannonhalma, 2023. április 21.)

